
mihai avramescu *irodalmi műve*

RADU FLORA

Az a vélemény honosodott meg nálunk és másutt is, hogy a szó igazi értelmében vett irodalmi művet csak nagy, európai vagy világszintű irodalmakban lehet találni. Ez a — véleményünk szerint előítélet — oda vezetett, hogy szerényebb művek is sikert arattak, ha híres író nevéhez fűződtek. A festőóriás Pablo Picassóról szóló anekdota jut erről eszembe: a művészt arról faggatták, hogy mennyi pénzt ér egy vázlatrajza; ő azt válaszolta, hogy ebben a formában teljesen értéktelen, de amint aláírásával is ellátja, a művészi alkotás értéke több ezer dollár lesz. Ugyanezen művész nevéhez fűződő másik anekdota szerint lopás elleni védekezésül a képeket csak akkor látta el aláírásával, amikor ezeket már eladta. Ez az előítélet abból a nagy igazságból fakad, hogy — amint a valóságban annak lennie is kellene — nagy művész nem alkothat alacsony színvonalú műveket. És mégis, az igazságos kritika számtalan példával bizonyította ennek ellenkezőjét.

Más jelenség is következik e viszonyulásból: az úgynevezett kis irodalmak (ha a valóságban tényleg léteznének) csaknem kizárólag a „nagy” irodalmak felé való fordulása, ha fordításról van szó. Élő példa erre — főleg a háború előtti időszakban, valamint az azt megelőző években — két szomszédos, baráti nép irodalma, például a román és jugoszláv népek irodalma, amelyek csak felületesen és kivonatossan ismerik egymást. Képletesen és találóan mondva az ujjainkon számolhatnánk meg, hogy egyik vagy másik nyelvre hány szépirodalmi művet fordítottak le. Másrészt, ha elkészítenénk az oroszról szerbhorvát nyelvre, illetve például a franciáról román nyelvre lefordított művek névsorát, a számok még többet mondanának. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy korunkban ezek a jelenségek gyors ütemben jó irányba kezdenek fejlődni. Egyre több sikon javulnak az állapotok; szemtanúi lehetünk annak, hogy egyre több irodalmi díjat, köztük a legmagasabbat, a Nobel-díjat is, olyan népek irodalmának képviselői is elnyerik, amelyek földrajzilag nem képeznek hatalmas egységet, nem dicsekedhetnek demográfiai értelemben vett óriási számokkal. (J. W. Jensen — Dánia, G. Mistral — Chile, P.

Lagerkvist — Svédország, K. Laxness — Izland, I. Andrić — Jugoszlávia stb.).

Alapjában véve — hogy továbbra is az irodalomelmélet síkján maradjunk — az irodalmi jelenség rendkívül összetett, ennek keretén belül a művészi feszültség ábrája roppant változatos. Sok igazság van az úgynevezett részlet-elméletben (vagy talán jobban megfelel az antologikus jelző), amely szerint még a legnagyobb szerzők művei között is léteznek sikerültebb és sikertelenebb alkotások és ezek keretén belül pedig művészeti, irodalmi szempontból többé-kevésbé körvonalazott részletek. Kétségtelen, hogy a szerző tehetsége az, amely meghatározza e részletek gyakoriságát az egyes írók alkotásaiban. Elsősorban a terjedelmesebb irodalmak mutatnak erre példát, amelyen keresztül a modell-irodalom csodálóit szolgálják (amennyiben van szerepük a művészi alkotások világában — és tulajdonképpen van szerepük).

Végül is az irodalmi jelenség azonos — ma már legtárgyilagosabb szempontjaink vannak ennek megítélésére — a világ bármely pontján, tárgyasulása függetlenül érvényesül az adott vagy helyesebben mondva, az általunk meghatározott körülményektől.

Mindez nem magyarázkodás mondanivalónkat illetően. Annál kevésbé, mert nincs erre szükségünk, nem olyan dologról beszélünk, amely külön alátámasztást igényelne. De végre számoljuk fel az előítéleteket, nevezetesen azt, hogy a kisebb irodalmi csoportosulásokban az irodalmi jelenség szigorú arányban áll a mennyiségi tényezővel. Mihai Avramescu egy fiatal irodalom képviselője és, volens-nolens, kis irodalomé.

Mindazonáltal tisztázzuk a viszonyokat. Mihai Avramescu Vajdaság román íróinak szűk köréből származik, de mint a Jugoszláv Írószövetség tagja tulajdonképpen a jugoszláv népek irodalmához tartozik. Nemcsak tematikai szempontból. A jugoszláv népek irodalmának vajudásai és átalakulásai, az útkeresések, a kifejezési módok keresése — a felszabadulás utáni módon értelmezett realizmustól az újabb, tárgyilagosabb, lazább, az irodalmi lényeg kifejezőbb formák felfedezéséig — visszhangra találtak azon írók körében is, akiknek sorai közt van Mihai Avramescu.

A jugoszláv népek felszabadító harca és az alkotási törekvések robbanásszerű lökést adtak a román nyelvű irodalmi mozgalom megindulásának nálunk, az itt gyökerező, új, emberi, társadalmi és művészi szempontok mellett. Az egyéni és társadalmi személyiség kifejezésének, megnyilvánulásának lehetőségei az irodalomban is eredményes visszhangra találtak.

E mozgalom első csírája a Lumina (Világosság) elnevezésű irodalmi kör megalakulása volt (1946 augusztusában), azután pedig már a következő esztendő első hónapjában az azonos nevű folyóirat megjelenése (az irodalmi kör Coșteion alakult meg, a folyóirat Versecen 1947 januárjában a Libertatea [Szabadság] könyvkiadó mellett; 1963-ban, amikor ennek székhelye Pancsovára költözik, a folyóirat is követi). Ezt megelőzően egy évvel (1946 áprilisában) megjelent a Libertatea hetilap irodalmi melléklete „Libertatea literară” (Irodalmi szabadság) és „Supliment literar și artistic” (Irodalmi és művészeti melléklet) címek alatt; a Libertatea oldalaiban már előbb is, az első számtól kezdve (1945. május) jelentek meg irodalmi jellegű írások.

Tehát lényegében művészeti és forradalmi jelenség, előzmények nélküli irodalmi lendület, paradoxálisan kifejezve, szülők és ősök nélküli újszülött. E nyomtatott román szavak eddig ismeretlen tartalmat és minőséget hordoztak, Coresi és az elmúlt századok adománylevelei ősi nyelvezetű szókincsének jelentéstani része új értelmet nyert, élesebbet és érthetőbbet.

E körülmények között jelentek meg Mihai Avramescu első írásai a „Libertatea literară” hasábjain. Az irodalmi tűzkeresztségen már előbb átesett, még a háború előtti időszakban a temesvári *Lucafăr* (Esthajnalcsillag) című lapban. A még ebből az időből származó *Plugarul* (A szántóvető ember) című versében a költőt társadalmi jellegű problémák foglalkoztatják, a földművesről alkotott képe messze áll a hivatalos szemlélettől (még érezni bizonyos mértékig a gogai hangot és légkört):

Cserzett, napbarnított mellel,
bronzba öntve,
tanú
a jövő számára —
ki nem ismerte a boldogságot...

Később a *Lumina*, majd a gyermeklap szerkesztőjeként és újságíróiá-ként figyelemre méltó gazdag és változatos tevékenysége. Költő — beleértve a legkisebbek számára írt verseit is —, dramaturg és a legváltozatosabb formákkal élő prózaíró: karcolatai (általában humorosak), azután terjedelmesebb prózai kísérletei, amelyeket a *Tinerețe frîntă* (Letört ágak) és a *Mesajul* (Ezüstherceg) című regényekben használt fel, verseskötetei gazdagítják irodalmunkat; oktató-nevelő jellegű, az általános kultúrával és az esszéirodalommal kapcsolatos írásai az adott környezet irodalmi és kulturális jelenéről adnak képet. A jugoszláviai, vajdasági, sőt romániai folyóiratokkal való gyümölcsöző együttműködése művészeti-irodalmi rezdüléseinek hosszú sorát egészítik ki.

A korszakot, amelyben Avramescu feltűnt az irodalom egén, a forradalom, ennek friss ihletettségu, humánus és harcoss felhívásai és jelszavai jellemzik. Tulajdonképpen megkezdődött az ország újjáépítése, amelyet társadalmi-politikai átalakulások követtek; ez a harc jelen volt mindenütt egyaránt, sokakat megihletett.

Avramescúnak és e nemzedék más képviselőinek érdeme, hogy a nyers valóságból sajátos, jellemző mozzanatokot szűrtek le, különálló román mikrokozmoszt, és beépítették az idő és tér dinamikájába. Ami a költőt illeti, maradandó sajátja kifejezésmódja, eredeti lingvisztikai-stilisztikai köntöse.

Eme általános környezet ismerete nélkül lényegében nehéz megérteni az író irodalmi munkásságát.

Az új idők nyújtotta sokrétu tematika gazdagsága és változatosága nemcsak felkínálkozik a költőnek, hanem hatalmába is keríti. Némely esetben e tematika egyszerűbb módon is kifejezésre juthatna. Az öröm hullámai elborították a bánati síkságot:

Nevet, nevet az ekevas,
a bőség acéla,
nevet az eketaliga és a szekér,
a juhakol, de még önfelédtebben — a határ.
(Öröm)

Az árözönben nemcsak a közeli tárgyak szemlélési módja változik meg, hanem az égitesteké is, beleértve a holdat is, amelyet — habár banálisnak tűnik — kapcsolatba hozza a földreformmal;

Távoli, fényes mező
s a rög felett
világló hold,
az emberek között igazságosan
szétosztottak,
új életet ragyogsz be,
egy-egy sugarad most valamennyiünk
testvére.

(A mező szélén)

A felszántott mezsgyéjű, egyesített földeket nagy lányokhoz hasonlítja:

...mezsgye és
karó nélkül
a földek, akárha eladó lányok.

(A mező szélén)

Költészetében az akkori idők legaktuálisabb, didaktikai elemekkel áthatott témái is megjelennek: az írástudatlanság felszámolása (*Rävaş*) (Levél) és a villamosítás (*Electricitate în sat la mine*) (Villamosítják falunkat) stb., amelyek számára nemcsak a megfelelő környezetet találja meg, hanem a művészi kifejezés érzékeny anyagába belevéselt költői koordinátákat is.

Természetes, hogy e lelki gazdagság és bőség jellemezte atmoszférában a költő nem feledkezik meg a közeli és távoli múlt eseményeiről: a költő első kötetének (*In zori*) (Hajnalban) két versciklusa e témához fűződik (*Zori negre* Sötét hajnalok — a múlt, és *Zori infocate* Forró hajnalok — az ellene kivont szablya). Ezek ihletforrásként felfrissülést hoznak költészetébe.

A költők kedvenc témája azonban munkásságának kezdetétől fogva a földműves ember marad. A parasztfiú, őseire való tekintettel, rokonszenvet érez a falusi ember iránt. Ez a téma különböző formákban jelenik meg.

A származás:

Nagyapámék,
ükapámék az ősökkel,
ti, kiket mind-mind
kerékbe törtek...

(Emlék)

A lenézettség és büszkeség:

Amikor felém azt kiáltottátok: oláh és tolvaj,
kacagtam,
és mintha hallani véltem volna,
Pătru pástor kunyhójában
mint fújja sípját,
és mintha látni véltem volna, udvarunkba
alászáll a nap,
gyümölcsrel a kezében.

(Dal a börtönből)

A kizsákmányolás:

Nincstelen szegény,
ki túrod a földet,
te adsz kenyeret hatalmasoknak,
s ők megaláznak, mint egy kutyát!
(A földműves)

Az új élet öröme:

Pătru David földműves,
megedzettek a gondok,
viharak és szelek,
örömében egyszerre sír és nevet,
amikor látja, hogy a tarlón
repül,
és egyazon időben
négy barázdát
szánt az eke.

(Pătru David)

Ugyancsak a falu életét ismerhetjük meg a *Tinerețe frîntă* (Letört ágak) című regényben is: a második világháború előtti életet, a vagyont-hajhász bánáti parasztot, a gazdagok dölyfösségét, a szegények lázadását mutatja be. Mindezt azonban sajátos szemszögből nézve, a kiskorúak házasságán keresztül, ennek az emberek életére és tudatára gyakorolt hatásával együtt.

Első benyomásunk az lehet, hogy irányregénnyel van dolgunk, amelyben a központi kérdés — az író koncepciója — leplezetlenül jelenik meg, és ehhez ő túlzott állhatatossággal ragaszkodik. Alapjában véve a kiskorúak házassága a fiatalok anyagi szempontok szerinti érdektársításának másodlagos jelenségeként szerepel. Szinte szimbolikus értéket nyer.

A *Tinerețe frîntă* című regényben az író egész társadalmat, életmódokat ostromoz és ítél el mélységesen. Mindehhez a humort és a szatírárt is felhasználja — ez külön említésre méltó érdeme. Maga a realista ábrázolásmód, a dolgok kegyetlen, nyers valósága beszédes vádirat. Az író nem simítgatja, szépítgeti a dolgokat — és ez önmagában vádemelés. Ad absurdum megállapíthatjuk, hogy a megírt dolgok realizmusa önmagában a regény egyik legjelentősebb tendenciája.

Így a költő és író Avramescu sokirányú törekvései — amelyek soha nem egyszerűsödnek szimpla tételekké — tartalomban gazdag üzenetként hatnak; ez műveit külön kiemelő tényező.

Mihai Avramescu 1914-ben született paraszti családból a Temesvár melletti Felnac helységben. Elemi iskoláit szülőfalujában, a tanítóképzőt Aradon végzi el. Jugoszláviába 1934-ben jön mint szerződéses tanító, általmközi szerződés eredményeképpen létrejött román tannyelvű iskolákba. Tanítói pályafutását a mai Zrenjanin melletti Ęcska helységben kezdte, majd később, néhány év múlva Petrovasíla (Vladimirovac) faluba helyezték, Alibunar mellé. Itt élt a háború végéig, ahol oktatói-művelői de elsősorban zenei téren kifejtett tevékenységével tűnt ki a falu kulturális életében. Időközben egyes romániai folyóiratok, valamint a *Nădejdea* (Remény) című újság munkatársává vált. A *Nădejdea* Versecen jelent meg román nyelven (ugyanezen újság naptáraiban is közölt irodalmi jellegű írásokat).

Avramescu teljes írói tevékenységének kibontakozására, valamint képességeinek bizonyítására a felszabadulás után került sor az 1946-os évvel kezdődően, amikor az egy évvel előbb megindult *Libertatea* újságnál nyert alkalmazást Versecen. Egy évvel később a „*Bucuria pionierilor*” (Pionírok öröme) című gyermeklap szerkesztője, 1948-ban pedig a *Lumina* című folyóiratnak is szerkesztője lesz (kivéve az 1950-es évet) 1955-ig, azután pedig 1967-ig e folyóirat állandó szerkesztő bizottsági tagja; 1956-tól kezdődően gyermeklapot szerkeszt, amely most címet változtatva jelenik meg: „*Bucuria copiilor*” (Gyermekek öröme). Az elkövetkező időkben a könyvkiadó szerkesztőjeként dolgozik.

Mindezek mellett Avramescu sokrétű, gyümölcsöző tevékenységet fejt ki. Lelkes újságíró és közíró, a kiadó kereskedelmi osztályának igazgatója, különböző községi és vidéki bizottságok tagja stb. Legjelentősebb tisztségét a Teatrul popular român din Vîrșeț (Verseci román népszínház) igazgatójaként tölti be (1952 és 1956 között). A *Libertatea* könyvkiadó számára *Calendarile popurului* (A nép naptárai) címmel sorozatot szerkeszt gazdag irodalmi és kulturális anyaggal, valamint más kiadványokkal. A Societate de limba romăna din P. S. A. Voivodina (Vajdasági román nyelvűvelő társaság) mellett működő Activul literar (Irodalmi csoport) vezetője volt. Hosszú lenne felsorolni mindazon tevékenységeket, amelyeket vezetett vagy amelyekben részt vett Mihai Avramescu a felszabadulás utáni években.

A vajdasági román sajtó: a *Libertatea*, *Lumina*, *Bucuria copiilor*, *Femeia nouă* (A mai nő) mellett írásait közölte: a *Dnevník*, a *Letopis Matice srpske*, a *Híd* (Újvidéken), a *Rukovet* (Szabadkán), a *Novi Život* (Petrőcön), a *Književne novine*, a *Zadruqa*, a *Mladost* (Belgrádban) stb. A Románia Sz. K.-ban kiadott lapok közül a *Scînteia* (Szikra), a *Gazeta literară* (Irodalmi újság), a *Scrisul bănățean* (Bánáti írás), a *Familia* (Család) és a háború előtti *Lucaefărul* közölték írásait. Műveiből szerbhorvát nyelven kívül magyar és szlovák nyelvre is fordítottak.

Avramescu művei körülbelül tíz kötetet ölelnek fel: *In zori* költemények, Editura Uniunii culturale romăne (Román kulturális szövetség Könyvkiadója), Versec, 1947; *Aprindeți moara* (Gyújtások fel a malmot), színmű 3 felvonásban, Editura Uniunii culturale romăne, Versec, 1948; *Drum spre adevăr* (Út az igazság felé), költemények, Editura Frăție și

unitate (Testvériség-Egység Könyvkiadó), Versec, 1950; *Tinerețe frântă*, regény, szerbhorvát nyelvre fordította K. Avramescu és S. Petrović, Matica srpska, Újvidék, 1955; (Mihai Condali együttműködésével) *Căruia vîntului* (A szél keskeny ösvénye), népek feldolgozott meséi, Editura Libertatea (Szabadság Könyvkiadó), Versec, 1959; *Treptele singurătății* (A magány lépcsői), versek, Editura Libertatea, Pancsova, 1970; *Mesajul* (Ezüstherceg), regény, Editura Libertatea, Pancsova, 1971; *Stupne samoty*, szlovák nyelvű fordítása, P. Rozkoš, Obzor fordítása, Újvidék, 1971; *Letört ágak, Ezüsterceg*, regények, Magyar nyelvre fordította M. P. Pongrácz, Fórum, Újvidék, 1972; *Stepenice osame*, szerbhorvát nyelvre fordította S. Vesnić, Matica srpska, Újvidék, 1972; *Cortul inserării* (Az est sátra), Editura Libertatea, Pancsova, 1973. Utolsó verseskötete most várja megjelenését.

A *Dacia felix* című színműve a *Lumina* című folyóiratban jelent meg (1952). Mindemellett az oktató-nevelő munkával kapcsolatos könyveket is adott ki (némelyeket megfelelő pályázatok alkalmával díjazták is). Kétkötetnyi fordítása is napvilágot látott: *Animale zglobii, păsărele și copii* (Csintalan állatok, madarak és gyermekek) Jovan Jovanović-Zmajtól (1953) és *Eroi din adîncuri* (A mélységek hősei) Mira Alečkovićtól (1960). Egész sor versfordítással járul hozzá az *Antologia poeziei iugoslave contemporanéhoz* (Kortárs jugoszláv költészeti antológia) (1964).

Kötetben ki nem adott, de újságokban, folyóiratokban gyakran közölt írásai közül időszerű témájú, humoros karcolatai igazán említésre méltók. Sajnálkozva kell megállapítanunk, hogy az író nem foglalkozott többet ezzel az irodalmi kifejezési móddal. Ilyen jellegű megjelent írásait összegyűjthetnék és kötetben is megjelentethetnék.

Mihai Avramescu művészi egyénisége — eltekintve az esetleges alkalmi, a közművelődést szolgáló írásaitól (amelyek kétségkívül nagy jelentőségűek voltak az adott társadalmi-politikai körülmények között, a megfelelő pillanatban és helyzetben; ezek külön tanulmányozás tárgyát képezhetnék); valamint oktató-nevelő-jellegű írásaitól (amelyek szintén a jövő szakembereinek érdeklődésére tarthatnak számot) — három formában jut kifejezésre: vers, próza és színmű, az utóbbi időben azonban mindinkább a vers kerül előtérbe. Természetes, hogy — habár e három irodalmi kifejezési műfaj első látásra elszigeteltnek tűnik egymástól — mégis úgyszólván hármassá egységet alkot. A művészet e három arculatában maga a művész jut kifejezésre. Azt mondhatjuk, inkább a legmegfelelőbb kifejezési mód kereséséről van szó, mintsem egyik vagy másik műfajjal szembeni gyengeségről. A művészi kifejezés összetett volta ilyen hozzáállást követel meg. Ha pedig a vers is szerephez jut, varázsa még inkább szembetűnik.

Avramescu tehetségének alapvető jellemzője a vers és ennek hihetetlen finomságú árnyalása. Nemcsak stílusa, irodalmi temperamentuma is ízig-vérig költői. Ez nagymértékben megnyilvánul prózai műveiben is, úgy a *Tinerețe frîntă*-ban, mint a *Mesajul*-ban, semmivel sem károsítva az epikát és az elbeszélést.

Avramescu költészetének első szakaszát illetően inkább a módszerre lehetne megjegyzést tenni, mint a tartalomra: ennek deklaratív jellegére. Ez az elkötelezett irodalommal kapcsolatos álláspontjával magyarázható,

amely mellett a felszabadulás után állást foglalt. Költészetének értékeihez azonban nem fér kétség, és hisszük, hogy ez a leglényegesebb, alapjában véve egyedül lényeges dolog.

A költő csodálatát fejezi ki a tenger iránt:

Leng a levél
észrevétlen,
csöndes hajnal alá-
száll a tengerbe.

(Vakáció)

Amikor deklaratizmusa igen kihangsúlyozottá válik, amikor nyugtalanító problémák kínozzák — mint például az *Udarnicul* (Rohammunkás) című versében — a költő az illető helyzetre alkalmazott képszerű játékkal állítja vissza az egyensúlyt:

Hangja,
mint az igazság nyílveesszői,
szétzúzzák,
megsemmisítik,
ha kell,
az egek egét is.

Habár a költő a „mindenki számára érthetően írni” követelményt állította fel magával szemben és ettől nem is tér el, mértékkal él e művészeti törekvéssel, intelligens módon felismerve ennek reális művészeti határát. Más szóval, nem válik dagályossá, fellengőssé, és óvakodik a síkos, könnyen járható úttól, a terjengősségtől.

Petru Albu Macrea antifasiszta harcos portréját nagy szavak nélkül, nem recitatív, de költői elemekkel körvonalazza:

Emléke újjászületik,
közöttünk él,
mosolyog
az alkonyat csöndjében,
a széles mezőn,
énekeinkben,
az őszi
szélben,
gyárakban.

(Petru Albu Macreára emlékezve)

A hamis idealizálás ellen a költői anyag realista elemeit is felsorakoztatja. Ez már egyféle sui generis antivers.

E realista jelleg lépten-nyomon előtűnik:

Mellemnek szegeztétek a gyilkot,
de csak mosolyogtam —
mert szentül hittem, nincs igazatok...

(Dal a börtönből)

Falunkra, a dombok közt,
nagyapáink, ükapáink idejében mélységes sötétség borult,
és megannyi mécses
és petróleumlámpa...

(Villamosítják falunkat)

A költői realizmus veszélye úgymond kisebb, ha ezt a valósághoz hű költői elemek ellensúlyozzák. Élő példa erre, mint már láttuk, Mihai Avramescu munkássága.

Végül pedig a deklarativizmussal és patetizmussal szembeni ellenállása, természetesen művészi jellegű ellenállása, esztétikai verstani jellegű: maga a versek felépítése. Hány meg hány költőt csalogattak és csaltak törbe a szavak, amelyek helye Eminescu szerint csak a versszak végén lehet. Ez a klasszikus verseléssel való szándékos vagy csak intuitív dacolás az avramescu-i versnek a szó tágabb értelmében vett modern kifejező eleme, újabb síkon:

Mit akartok
ökölbe szorult kezekkel,
s a városban,
a falvakban
zengő
vassal,
kővel,
acéllal,
tervekkel,
szimfóniával...

(Naptár)

A rímek setlegesen jelennek meg, mint az előző sorok véletlen visszhangja és semmiképpen sem úgy, mint a költő kitartó, állhatatos munkájának eredménye.

Versírói tevékenységének második szakaszában mind kitartóbban dolgozott, csaknem a költészet megszállottjává lett. Avramescu versei forma szempontjából fejlődtek, modernné váltak, megszabadultak a szigorú verstani korlátoktól. Kétségtelen, hogy az eszmei tartalom felszabadul, nem kell többé kívülről jövő, előre gyártott, társadalmi vagy más klisékre méretezni, mindinkább gondolati rendszerré alakul át, egyféle személyes filozófiává. A széles körű viták és következtetések belső monológgá fejlődnek. E befelé fordulás kevésbé vonzó, amikor az emberi öröklét problémáján, a költő életének múlásán való rágódás stb. képezi alapját. Mindez nem általánosító erejű, és az olvasó nem tud azonosulni a költő gondolatvilágával. A szubjektív látásmód mindinkább kiszorítja a lehetséges objektívet.

Avramescu költői munkásságának második szakaszában, amelyet két verskötet foglal össze: a *Treptele singurărații* (megjelent szerbhorvát és szlovák nyelven is) és a *Cortul inserării*, gyakran próbálkozik klasszikus sablonokkal, egyes verstani képletekkel, amelyek gyakran csak a rím használatára egyszerűsödnek, és teljesen mellőzik a ritmust (kivételesen természetesen a belső mondatritmus):

De a széttépett fátyolon túl
észre sem veszitek a köveket, s a négyzeteket,
mert a szent és legyőzhetetlen tűz
az örökkévalóságba lövelli lángját.

(A mértanról)

Avramescu eme újabb költői törekvése, amely a külső, formai szempontból is maradandó vers alkotási vágyából fakadt, utolsó kötetében, a *Cortul inserării*-ben érezteti legerősebben hatását:

A setét vörös szalaga
röptében megkövesedett lobogó lánggal,
végeláthatatlan mélységet letakarván
varázslatosan bevonja az izzó idő mutatóit.

(Amikor a titok)

Avramescu utolsó két verseskötete a költő és általában román nyelvű irodalmunk irodalmi érettségéről tesz tanúbizonyságot, úgy a kifejezést, mint a gondolati alapot illetően. A költő mégis immunis bizonyos irodalmi hatásokkal szemben. Így a *Treptele singurătății* belső kivetítés, egy meghatározott életkor tipikus világszemlélete, nyilvánvalóan észrevehető Geo Dumitrescu ismert „körigényének” hatása. A kötet első verse, a *Despre geometrie* című programvers ezt leplezetlenül el is árulja:

Hogy miért éppen a kör?
Azt beszélük, a tökéletesség jelképe...

(A mértanról)

A geometrikus látásmód kiegyensúlyozásképpen a költő gondolatvilága az elmélkedés felé fordul, ez néha magyarázó, sőt közönségesnek is tűnik:

Ne engedjétek, hogy
az elillanó
remény elnémítson titeket,
mert a remény
várat épít,
akárcsak hú testvére,
a reménytelenség,
elégedetlenségeitek köreiből.

(Az igazi út)

Mindez gyakran elvont általánosításhoz, teoretizáláshoz vezet. Máskor gyermekkori emlékeihez tér vissza, de ez ritkán és esetlegesen fordul elő:

Ha olykor-olykor
eszembe jut a szülői ház, a régi folyópart,
magával ragad, mint egy látomás,
mint a vágy, mely utakra vezérel.

(Valahova el)

A legutóbbi, a *Cortul inserării* című kötetében a költő gyakran foglalkozik önmagával, bátortalanág, komor látomások jellemezte állapotában:

Lejárt a győzelmek kora.
Lejárt a vereségek kora.
Lejárt a törekvések kora.
A holtak könnyei
megfertőzték reményeink.
(Amikor a remények)

Máskor e komor, nyomasztó hang komoly arányokat ölt, ellenszenvesé válik:

Ó, már késő,
a túlrejt gyümölcs, mely
sorsunk holt ágain termett,
eltorlaszolta útját
korodnak,
ösvényeidnek.
(Az est sátrai)

Más alkalommal az egész könnyed hangvétellivé változik, egyszerű, áttetsző mesévé:

A gyermekek, kik játszadozás közben
keresztülfutnak a parkon, karikával,
kilépve a körből,
mintha más világba érkeznének,
hogy ismét visszataláljanak
ebbe a világba...
(Körök)

Mindezek ellenére utolsó két kötete jelzi, hogy a költő magas csúcsokra jutott fel.

A költő két színműve, *Aprindeți moara* (ez a cím a szó szoros értelmében dinamikus forradalmi szándékozott lenni, valójában azonban alkalmatlan, mert a kérdéses malmot fel kellett volna szándékosan gyújtani, de közérdekből nem került erre sor) és a *Dacia felix*, hisszük, hogy inkább csak politikai-pragmatikai célból készült próbálkozás.

Egyszerű szerkezet, mondhatnánk egyenes jellemekkel, egész emberekkel, akik előre ismerik életútjukat, és ezt a lét problémái nem keresztetik — ez jellemzi e színműveket, főleg az elsőt; mindkettő ugyanolyan okok miatt pragmatikus, és habár előadták őket, a nézők tudatában nem hagytak mély nyomot. A fekete-fehér alapon megrajzolt hősök és helyzetek semmi esetre sem képesek művészeti szempontból mély hatást gyakorolni ránk. Annál is inkább, mert az így elképzelt és megírt szöveg nem nyújt lehetőséget olyan széles skálájú kiegészítésre, mint például a vers.

E művek kísérleti jellege abból is kitűnik, hogy két különböző úton haladnak, majdnem egyetlen közös vonás nélkül: az első forradalmi eseményt idéz, a felszabadulás idején játszódik le egyik bánati faluban, népi formája egyetlen pozitív vonása (a színpadi gyakorlottság mellett, amely egyáltalán nem idegen az író számára); a másik színdarab pszichológiai jellegű, adott sajátos helyzetből indul ki. Az első színdarab, az *Aprindeți moara* még kielégít bizonyos minimális színpadi-rendezői követelményeket, a második szemmel láthatóan meghaladja az író törekvéseit, legalábbis azokat, amelyeket célul tűzött ki. A *Dacia felix* az a mű, amely mint olvasmány megfelelhet, de sajnos a színpadi követelményeknek nem tesz eleget.

Az a tény, hogy az író lemondott a további színpadi próbálkozásokról, önbírálatra utal.

Nem ugyanez a helyzet Mihai Avramescu prózájával. Sajátos stilisztikai kifejező képessége mellett nagyszerű mesélő, művészi kifejezőmódjával lelkesíteni képes az olvasót, sőt meg is tudja nyerni tételei számára.

Avramescu két regényét, a *Tinerețe frîntă*t és a *Mesajult* két évtized alatt írta meg, ezek két módszert, két irodalmi kísérletet példáznak. Az első kezdettől fogva egyszerű, határozott irányvonalat követ, nevelő hatású, nyílt, a másik ettől különböző, költői kifejezésekkel árnyalt, intellektualizált. A téma faluról városra való áthelyezése új formája az ellentétnek, a sikok felcserélésének. Az első regényt elsősorban az egyszerű, lényeges elemekre redukált cselekmény uralja, a másodikat a lélektani kutatás, az intellektualizált élet jellegzetességei. A kettő közötti különbség stilisztikai kifejezőmódban és a szókészletben is kitűnik: a *Tinerețe frîntă*ban rövid, meg-megszakadó mondatokat, ismétlődő motívumokat használ — a Zaharia Stancu *Desculț* című regényében fellelhetőkhöz hasonlóan — könnyen áttekinthető dialógusokkal, tájnyelvi elemekkel díszítve, színezve, a *Mesajul*ban komoly intellektuális nyelvi és a megfelelő bonyolult kifejezésekkel kapcsolatos vizsgálatokat végez. Az első regényben a cselekmény egyhangúvá válik az előre kijelentett és ismert tételekkel, mindent előre megold, és ez rontja az olvasmány varázsát, a *Mesajul*ban mintha magával ragadó filmet néznénk. Lebilincselő olvasmány, amely a soron következő részletről lépésről lépésre fedi fel a fátylat, mindig csak annyira, amennyire előrehaladtunk a cselekményben, ezzel újra és újra tökéletes rendet teremtve.

Említettem, hogy mindkét regényben jelentős költői elemek tűnnek fel, és komoly építőköveivé válnak. E két mini-regény arányaiból látható, hogy Avramescúnak nincs érzéke az összetett, nehézkes, nagyszabású cselekmények leírásához. A történetet röviden, csak főbb jellemző vonásaival, néhány vonallal vázolja fel. Mondhatnánk, vázlatot készít az eljövendő regényeihez. Ezért a *Mesajul* nem is regénynek, inkább amolyan előfutárnak tűnik. Terjedelmes novellához hasonlít. Avramescu nem bonyolítja a cselekményt, csak vázolja, körvonalazza. Az, ami a *Mesajul*ban magával ragad, nem a ködös cselekmény, hanem az elbeszélés módja, a lazán összefűzött részletek, amelyek a teljesség benyomását keltik.

Így a *Mesajult* modern, időszerű, magával ragadó történetként fogadjuk el, nálunk született újabb elbeszélőformaként. Annál is inkább,

mert a szerző modern pszichológiai és parapszichológiai eszközöket használ, és mindezt megfelelő irodalmi formában, kiváló kifejezőképességgel írja meg.

Utószóként, e sokarcú irodalmi egyéniségről mondtak kiegészítésként még egy tényezőre felhívnanék a figyelmet: a nyelvre, arra, hogyan fonódik össze sikeresen műveiben a nyelvjárás az irodalmi nyelvvel. Ez különben minden írónál fellelhető, még a legjobbaknál is (Creangă, Slavici stb.), akik vidékről származva bármennyire is törekednének, nem tagadhatnák meg e sajátosságukat. A probléma éppen a tájnyelvnek az irodalmi nyelv lexikális elemeivel való egyensúlyba hozatala, közelebről a legsajátosabb, legkifejezőbb nyelvi elemek kiszűrése és egyesek beillesztése az irodalmi nyelv szókincsébe. Ion Popovici Bănăţeanu nem éppen eredmény nélküli kísérlete itt sikerrel újjáéled. Természetes, hogy ez elsősorban a prózára és nem a versírásra vonatkozik (nem mintha a bánáti dialektus nem tartalmazna ízig-vérig költői kifejezéseket is).

A tájjelleg színei költészetének nem kölcsönöznek megkülönböztető vonásokat, de az elbeszélésnél, a konkrét tárgyak és helyzetek ábrázolásánál jelentős szerepük van.

A szerző egész sor olyan szószerkezetet, szólásmódot is használ, amelyek sajátosan bánáti jellegűek és egyes lingvisztikai-stilisztikai formákban rendkívüli stílusértékekkel bírnak.

Mindez Mihai Avramescút a tér és idő összes szigorú követelményei mellett is értékes írónak tünteti fel, aki képes arra, hogy figyelmünket lekösse, bebizonyítva azt, amire előbb is rámutattunk: az irodalmi, művészeti megnyilvánulás általában egységes, és a felállított mércéknek a „nagy” és „kis” irodalmak előítéletétől menteseknek kell lenniök. Csak nagyobb, illetve szerényebb tehetségek léteznek és kiválóbb, illetve gyengébb művek.

Koliger Margit fordítása